

TURKISH NATIONALISM WHILE ENTERING THE FOURTH INDUSTRIAL REVOLUTION

Dr. Öğr. Üyesi Şerafettin ERTEN

Uşak Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu

Sağlık Yönetimi Bölümü

serafettin.erten@usak.edu.tr

Abstract

Humanity History of humanity is a process consisting of certain stages. Each stage is a result of the change of the technology, manufacturing type and the basic input. Today, it is accepted that humanity is still on the verge of a progress. This new period, called the fourth industrial revolution or the cyber era, will naturally bring with new social, cultural, economic and political structures. One of the issues to be addressed in this context is the concepts of nation and nationalism, which are regarded as the product of modern society and the basis of nation states. Because today's postmodern paradigm and global system are directed their basic criticisms to these concepts. Turkish nation and Turkish nationalism are not beyond contemporary debates. In terms of Turkish nationalism, the problem is not the origin or the establishment of the theoretical structure. As of today, the real issue is that Turkish nationalism cannot produce systematic policies against the visible effects of globalization and postmodernism. The upcoming new era will bring a much different dimension to history of humanity. The Turkish nation should not miss this transformation. Therefore, instead of simple and populist political discourses, Turkey needs nationalist policies that can shape world and the upcoming era.

Key Words: *Turkish Nationalism, Fourth Industrial Revolution*

DÖRDÜNCÜ SANAYİ DEVRİMİNE GİRİLİRKEN TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ

Özet

İnsanlık tarihi belirli aşamalardan oluşan bir süreçtir. Her aşama teknoloji, üretim biçimi ve temel girdinin değişiminin bir sonucudur. Bugün, insanlığın yine bir ilerleme aşamasının eşiğinde olduğu kabul edilmektedir. Dördüncü sanayi devrimi veya siber çağ olarak adlandırılan bu yeni dönem, doğal olarak yeni sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal yapıları beraberinde getirecektir. Bu bağlamda ele alınması gereken konulardan birisi de modern toplumun ürünü olarak kabul edilen ve ulus devletlerin dayanağı olan millet ve milliyetçilik kavramlarıdır. Çünkü günümüz postmodern paradigması ve küresel sistemi temel eleştirilerini bu kavramlara yöneltilmektedir. Türk milleti ve Türk milliyetçiliği de güncel tartışmaların dışında değildir. Türk milliyetçiliği açısından sorun köken ya da

kuramsal yapının oluşturulması değildir. Bugün itibariyle asıl mesele, Türk milliyetçiliğinin küreselleşme ve postmodernizmin görünür etkilerine karşı sistematik politikalar üretmemesidir. Yaklaşan yeni çağ insanlık tarihine çok daha farklı bir boyut kazandıracaktır. Türk milletinin bu dönüşümü de kaçırmaması gerekmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin basit ve popülist siyasal söylemler yerine, dünyayı ve yaklaşan çağı şekillendirebilecek milliyetçi politikalara ihtiyacı bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Türk Milliyetçiliği, Dördüncü Sanayi Devrimi*

1-Giriş

İlerleme, insanoğlunun temel karakteristik özelliklerinden birisidir. Hiçbir kişi ya da toplum kendini bu değişimden kurtaramaz. Önümüzdeki tarihsel süreçte ise yine büyük bir değişim öngörülmektedir. Avcı ve toplayıcı toplumdaki bilgi toplumu kadar olan ilerleme halkasına bir yenisinin daha eklenmesi beklenmektedir. Dördüncü sanayi devrimi, sanayi ötesi toplum, siber toplum gibi adlar verilen bu yeni çağ, bilinen tüm maddi ve manevi yapıları köklü bir değişime uğratacaktır. Gelişmiş ülkelerde, Endüstri 4.0 ve Toplum 5.0 kavramları ile ifade yeni yapıya ilişkin sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik fikri tartışmalar bugünden başlamıştır.

Yeni bir çağ, ya eski yapıların revize edilmesi ya da bunların yerine yenilerinin ikamesi demektir. Bu bağlamda modernizmin ve birinci sanayi devriminin ürünü olarak kabul edilen millet ve milliyetçilik fikirlerinin nasıl dönüşecekleri ya da yerlerine neyin konulacağı da önemli konu başlıklarından birisi olacaktır. Her ne kadar küreselleşmeci ve postmodernist düşünürler tarafından varlıkları yadsınsa da millet ve milliyetçilik kavramları ve ulus devletler çağımız siyasal sistemi içerisinde etkinliğini korumaktadır.

Konu Türk milleti ve Türk milliyetçiliği olduğunda durum daha ilginç bir hal almaktadır. Tarihsel süreç içerisinde akla, mantığa, bilime ve hatta vicdana aykırı olarak, bu coğrafyada en fazla hor görülen, aşağılanan, zaman zaman yok sayılan millet Türk milleti, düşünce sistemi Türk Milliyetçiliğidir. Oysa Türk milleti modern Cumhuriyetin kurucu unsuru, Türk milliyetçiliği ise çağdaşlaşma ile birlikte kurucu felsefenin iki temel direğinden birisi olmuştur.

Bununla birlikte Türk milliyetçiliği düşüncesi de kendi içerisinde bir bütün değildir. Tarihsel süreç içerisinde Türk milliyetçiliği onu bir ideoloji olarak kabul edenler ve etmeyenler, daha seküler bir yorumu benimseyenler ve İslamcı yorumu tercih edenler, turancılar ve ulusalcılar gibi bir takım bölümlenmeler yaşamıştır. Bugün gelinen noktada ise Türk milliyetçiliği entelektüel arka planından koparılmış, tamamen günlük siyasetin bir malzemesi, aracı haline gelmiştir. Dolayısıyla dünya yeni bir çağa girerken Türkiye ve Türk milleti adına bu çağı karşılaması gereken fikir sisteminin entelektüel alt yapısının yeniden ele alınması gerekmektedir.

2- Yeni Bir Çağa Girerken

Siyaset bilimi açısından ele alındığında milliyetçiliği açıklamak için kullanılması gereken ilk kuram modernist yaklaşımdır. Çünkü bugün milliyetçilik tartışmaları daha çok ulus devlet üzerinden yapılmaktadır. Ulus devletler modernleşme sürecinin zorunlu sonuçları olarak ortaya çıkmışlardır.

Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş, buna bağlı olarak ortaya çıkan demografik hareketler, kırsal ve kentsel alanlar arasındaki niteliksel ve niceliksel farkın değişmesi, ticarileşme ve ekonomik ilişkilerin metalaşmasının sosyal hayatın diğer yönlerine ağır basması, kapitalist üretim tarzına geçilmesi, sosyal iş bölümünün büyümesi ve sosyal ve ekonomik uzmanlaşmanın artması, bilimsel düşüncenin ön plana çıkması ve bunun önce sanayide sonra tüm hayatta uygulanır hale gelmesi, iletişim tarzlarının dönüşümü, siyasi kurumların ve meşruiyetin yeni biçimler alması ve siyasi katılımın genişlemesi, demokrasi taleplerindeki artış (Pierson, 2000: 65-66) gibi çok sayıda nedenden ötürü modernleşme, geleneksel yapı içerisindeki sosyal, ekonomik, siyasal, bilimsel ve fikri bütün kavram ve yapıları yıkarak yeni bir düzen inşasına neden olmuştur (Coşkun, 2009: 159).

Bu bağlamda modernleşmenin temelinde yatan akılcılık, bireycilik, rasyonellik, pozitivism gibi değerler siyasal alana, toplumsal hayatta homojenlik, topluma etki kabiliyeti yüksek merkezi bir devlet ve kamusal alanda tarafsızlık şeklinde yansımıştır. Modern toplumun gereği olan bütünleşmenin sağlanması için milliyetçilik fikri çerçevesinde ulus kurma çalışmaları başlamıştır. Bu çalışmalar, siyasal örgüt ve usullerin kurumsallaşmasında, demokratikleşme eğilimleriyle birlikte nihai sistem olarak ulus-devletlerin ortaya çıktığı tarihsel bir süreci meydana getirmiştir (Şahin, 2009: 131).

19. yüzyılda başlayan devlet, toplum ve ekonominin aynı milli sınırlar içerisinde gelişmesini öngören bu süreç (Habermas, 2008: 24) 20. yüzyılın son çeyreği ile beraber dönüşüme uğramıştır. Küreselleşme adı verilen bu yeni dönüşümün kaynağı, modernleşme düşüncesi ve sanayi toplumunun sosyal, ekonomik, siyasal, teknolojik, düşünsel ve benzeri birçok alanda oluşturduğu yapı ve değerlerin sorgulanmasına neden olmuştur.

Sanayileşmenin düşünsel alt yapısını modernizm oluşturmakta iken, küreselleşmenin düşünsel altyapısını ise postmodernizm oluşturmuştur. Postmodernizmin ne olduğu ve tanımı noktasında büyük bir muğlaklık bulunmakla birlikte, üzerinde birleşilen ortak nokta onun, modernizmin temel ilkeleri olan rasyonellik ve bilimsel temsil felsefesinin tam karşısında yer almasıdır (Şaylan, 2009: 33). Postmodernizm modernlikten kopuşu, kendine özgü örgütleyici ilkelere sahip yeni bir toplumsal düzenin ortaya çıkışını da içeren bir çağ değişikliği olarak da kabul edilmektedir (Featherstone, 2013: 23). Bu yeni çağ ve toplumsal düzen, modernizmin evrenselciliği ve büyük anlatıları, kültürü, üretim biçimi, kapitalist sistemi, ulus-devletleri, elitizmi, kuralcılığı, resmiliği, emperyalizmi ve birörnekçiliği yerine; farklı gerçeklik algılarını, özgünlüğü, yerelliği, çok kültürlülüğü, etnik kimlikleri ve kültürleri,

bilgi ve enformasyonun gücü ve paylaşımını ve yeni üretim biçimlerini koymaktadır (Koçakoğlu, 2012).

Postmodernizm sadece modernizm karşıtlığı olarak değil, moderniteden türemiş ve onun özel bir durumu olarak da kabul edilmektedir. Bu özel durum bir kırılma veya radikal bir kopuş değil, moderniteye içkin olan bir dönüşüm, bir kıvrılmadır (Kahraman, 2002:9). Bu bağlamda postmodernizm, modern kapitalist düşüncenin bir üst aşaması olan, küresel kapitalist düşüncenin de kullandığı bir arguman olmuştur. Bu durum özellikle küreselleşme adı verilen süreç içerisinde açıkça görülmektedir. Postmodernizmin bireyselliğe, yerelliğe, çok kültürlülüğe ve etnik kimliklere yaptığı vurgu küreselleşmenin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır.

Küreselleşme, tıpkı postmodernizm gibi farklı şekillerde algılanmış ve tepki görmüştür. Bu nedenle siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel vb. bakış açılarına göre farklı şekillerde yorumlanmış ve tanımlanmıştır. En genel ifade ile küreselleşme, yer kürede mevcut uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde siyasal, ekonomik, sosyal, ekolojik, kültürel ve hatta coğrafik sistemlerin birbirlerini etkileme güçlerinin artması ve dünyaya ilişkin olumlu veya olumsuz gelişmelere bilinçli veya tepkisel cevap verme kültürünün olduğu bir süreçtir (Günsoy, 2006: 13-14).

Bir başka tanıma göre ise, soğuk savaş sonrası dünyada oluşan uluslararası ekonomik ilişkilere verilen isimdir. Küreselleşmeyi rekabetçi ekonomik sistemin (kapitalizmin) dünya ölçeğinde yayılması ve egemenliğinin artması olarak değerlendirmek gerekir. Bu bağlamda küreselleşme, neo-liberal (yeni sağ) değerlerle beslenen ideolojik ve kültürel bir süreçtir (Kızılcılık, 2004: 3-4).

Küreselleşme yeni dünya düzensizliğinin adıdır ve bu özelliği onu görünüşte yerini aldığı başka bir fikirden, evrenselleşme fikrinden köklü bir biçimde ayırmaktadır. Küreselleşme, modernizmin temelini oluşturan her türlü yapıya karşı bir başkaldırı ve dünyayı anlayış ve algılayış durumumuzda köklü bir değişiklik, bir kopuştur. Küreselleşme, modernden postmoderne, mekânlılıktan mekânsızlığa, hareketlilikten hareketsizliğe dönüşüm sürecidir. Zamana, mekâna ve harekete hükmetmenin yeni yöntemidir (Bauman, 2006: 69-88).

Modern düşüncenin temelindeki “evrensellik” fikri küresel çapta bir düzen kurmayı ifade etmektedir. Amaç, bugünkü küreselleşmenin anlamından farklı olarak, dünyayı daha yaşanabilir kılmak, herkesin hayat koşullarını ve yaşama şansını benzer kılmaktır. Bu amacı gerçekleştirecek aygıtların en başında ise devlet gelmektedir (Bauman, 2006: 70). Oysa küreselleşme, devlet egemenliğini sınırlandıran, ulus ve ulus-devlet arasında varsayılan birliği çözen, dolayısıyla devlet egemenliği ile siyasal ve kültürel yaşam arasında ciddi boşluklar ve çelişkiler oluşturan bir süreç olarak ortaya çıkmıştır (Karabağ, 2006: 158).

Küreselleşme dayattığı sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel tezlerle milli devletlerin

iktidarsızlaşmasına neden olmaktadır. Küresel kapitalist sistem egemenliklere saldırırken, etnisite ve alt kültürlerle yapılan vurgu, millet olmanın temel ilkelerinden kolektif bilinç ve ortak kültürü yok etmektedir (Habermas, 2008).

Postmodern düşünce ve küreselleşme bağlamında ortaya çıkan tüm bu gelişmeler üçüncü sanayi devrimi adı verilen yeni bir üretim biçimi ve onun doğurduğu süreçler içerisinde gerçekleşmiştir. Birinci sanayi devrimi 18. yüzyıl sonunda İngiltere’de buhar makinasının icadı ve sanayide kullanılması ile başlamıştır. İkinci sanayi devrimi 19. yüzyıl sonunda içten yanmalı motorların keşfi ve sanayiye uygulanmasından güç almış ve bunu ulaştırma ve haberleşme teknolojisindeki gelişmeler takip etmiştir. Üçüncü sanayi devrimini ortaya çıkaran ise bilgi iletişim teknolojilerindeki devrimdir. Bu devrim dünyayı küresel bir köy haline getirdiği gibi, başta ekonomik olmak üzere tüm sosyal ve siyasal süreçleri de dönüştürmüştür (Kazgan, 2009: 4-11). Birinci ve ikinci sanayi devrimleri milliyetçilik akımlarını ve ulus-devlet modelini ortaya çıkarmışken, üçüncü sanayi devrimi bu kavramların aşınmasını hızlandırmıştır.

Üçüncü sanayi devrimi doğal olarak yeni bir toplum biçimi de ortaya koymuştur. Bilgi toplumu olarak adlandırılan bu yapıda en önemli meta bilgidir. Bir başka ifade ile bilgi emek, sermaye ve toprağın yerini almıştır. Bilişimsel bilgi hem üretim sürecinin, hem de tüketim sürecinin temel girdisidir. Bunun yanında bilgiyi üreten nitelikli insan kaynağı bu toplumun vazgeçilmez bir unsurudur (Erkan, 1994: 96). İletişim devrimi ile yeryüzünde dolaşan bilginin hacmi ve akışı büyüyerek, hızlanmış ve ucuzlamıştır. Bilgiye ulaşmada zaman ve mekân kavramı önemini yitirmiştir. İlgili donanıma sahip olduğu müddetçe; bireyin bilgiden yararlanması ve hatta o akışa katkısı merkezilikten kurtulmuş, özgürleşmiştir. Kişinin bilgi ile olan bu ilişkisi tek yönlü değil, ağ üzerinden karşılıklı bir etkileşim halini almıştır (Öke, 2001: 22) .

Bu yeni toplum özellikle sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal alanlarda değişimi beraberinde getirmiştir. Minimal devlet anlayışı, serbestleştirme, özelleştirme, bireyselleşme ve kentleşme ile birlikte yabancılaşma, din, milliyet gibi kavramların anlamlarında değişiklik, göç, yoksullaşma, ulus devletin ve egemenliğin aşınması, uluslararasılaşma, demokratikleşme, yönetimde katılım, yerelleşme gibi olgular bunların en başında gelmektedir (Çukurçayır & Çelebi, 2009: 62).

Üçüncü sanayi devriminin etkileri sürmekle birlikte bugün dördüncü sanayi devriminden bahsedilmektedir. Endüstri 4.0, Toplum 5.0 gibi kavramlarla ifade edilen bu yeni dönem, doğal olarak günümüzden her anlamda çok daha farklı bir dünya anlamına gelmektedir.

Endüstri 4.0, yeni nesil internet teknolojileri, nesnelerin interneti, büyük veri, bulut bilişim, birbirleri ile iletişim kurabilen üretim cihazları ve robotlar, yapay zekalar, akıllı üretim fabrikaları gibi bir çok yeni teknolojik gelişmeyi içine alan siber bir devrimdir (Özdoğan, 2017: 26). Bu yeni

dönemin merkezinde insan ya da toplum değil, “nesne” kavramı yatmaktadır. Nesne içinde gömülü olarak bilişim-iletişim donanım ve yazılımı bulunduran ya da bulundurabilen her türlü fiziksel varlık olarak tanımlanmaktadır. Akıllı ve bağlantılı nesnenin dünyasında yeni üretim biçimleri, yeni bir gerçeklik anlayışı, yeni işgücü ve insan kaynakları, yeni kentler, anlayışlar, kısacası her şeyin yeniden düzenlendiği yeni bir yeryüzü insanlığı beklemektedir (Banger, 2017).

Siber devrimin ortaya çıkaracağı yapı ile ilgili çok çeşitli görüşler ortaya atılmaktadır. Örneğin iş hayatı mavi ve beyaz yakalılar dışında yeni bir çalışan sınıfı ile yani yapay zekaya sahip robot işçi sınıfı ile tanışacaktır. Yeni işçi sınıfı insan emeğinin yerini alacak bu süreç doğal olarak işsizlik sorununu ortaya çıkaracaktır. Bir takım meslekler ortadan kalkarken, yeni meslekler türeyecektir. Meslek ve işlerini kaybeden insanların hakları ve sorunları devletlerin uğraşması gereken en başta gelen problem alanlarından olacaktır. Yapay zekalar, nesnelere interneti, gerçeklik algısının değişmesi sosyal ve kültürel kırımlara neden olacaktır (Öztuna, 2017).

Toplum 5.0 kavramı ise bu yeni dünyanın sorunlarına çözüm üretmek için geliştirilmiş bir felsefe olarak ortaya atılmıştır. Bu bağlamda teknolojik gücü yönetecek akıllı toplumun oluşturulması hedeflenmektedir. Toplum 5.0 felsefesi içinde sanal dünya ve gerçek dünyanın beraber işler hale getirilmesi, nesnelere internetinden toplumun çıkarlarının gözetilerek faydalanılması, çevresel felaketlere çözüm yolları üretilmesi gibi hedeflere ulaşmak amaçlanmaktadır (Japan Business Federation, 2016).

Her büyük değişimde olduğu gibi dördüncü sanayi devrimi de kendi felsefi alt yapısını oluşturmak zorundadır. Toplum 5.0 bunun sadece bir bölümüdür. Teknoloji ve üretim biçiminin değişmesi yeni siyasal ve yönetsel yaklaşımlar, yeni kültürel olgu ve yapılar, yeni sömür biçimleri, yeni ulusal hedefler ve politikalar, yeni toplumsal yapılar, yeni ideolojiler ve yeni küresel paradigmlar anlamına da gelmektedir. Ulus devletler büyük veriyi şekillendirebildikleri müddetçe ve ondan aldıkları pay ölçüsünde varlıklarını koruyacaklardır. Bu bağlamda millet ve milliyetçilik kavramlarının da yeniden ele alınması gerekecektir.

3- Millet ve Milliyetçilik: Kuramsal Tartışmalar

Millet ve milliyetçilik, 19. yüzyılın başından itibaren dünya siyasal ve sosyal hayatına damga vurmuş en önde gelen kavramlardandır. Bununla birlikte her iki kavram da ortaya atıldıkları günden bu tarafa kökenleri, gerçeklikleri, ortaya çıkışları, tanımlanmaları ve varlıklarını sürdürüp sürdürmedikleri gibi birçok alanda tartışma konusu olmuştur. Tartışma sadece millet ve milliyetçilik ile sınırlı kalmamış, bu kavramların ürünü olarak görülen ulus, devlet, egemenlik ve meşruiyet gibi siyasal olana içkin yapılar üzerine de yoğunlaşmıştır.

Mevcut tartışmalar çerçevesinde millet ve milliyetçiliği açıklayan kuramlar üç ana eğilim etrafında toplanmıştır. Bunlardan ilki milletleri doğal kabul eden ve eski çağlardan bu tarafa var olan yapılar olduğuna inanan *ilkçi yaklaşımdır*. Buna göre milletler, milliyetçilikten önce var olmuştur. İkinci eğilim, milletler ve milliyetçiliğin kapitalizm, sanayileşme, merkezi devletlerin kurulması, kentleşme, laikleşme gibi modern süreçlerin bir sonucu ya da ürünü olduğunu ileri süren *modernist yaklaşımdır*. Modernistler milletlerin yapay olduğunu milliyetçiliğin milletleri ortaya çıkardığını savunmaktadır. Son olarak üçüncü eğilim ise *etno-sembolcülüktür*. Etno-sembolcüler ilk iki eğilimin sentezinden oluşmaktadır. İlkçiler gibi milletlerin ilk çağlardan bu yana var olduğunu kabul ederler. Bununla birlikte milliyetçiliğin modern dönemin bir ürünü olduğunu var sayarak modernistlere yaklaşırlar. Ancak etnisiteye vurgu yaparlar ve milliyetçiliğin temelini etnik yapılarda aranması gerektiğini belirtirler (Özkırmı, 2008).

Hem ilkçi, hemde etno-sembolcü ekol içinde değerlendirilen Smith (1998), milletlerin doğal ve tarihin ilk dönemlerinden itibaren var olduğunu, ancak modern çağla birlikte ulusların, özellikle etnik semboller, mitler, hatıralar ve gelenekleri kullanarak milliyetçiliği ortaya çıkardığını ve bu yolla kitleleri istedikleri şekilde yönlendirdiklerini ileri sürmüştür. Etno-sembolik retorik, kültürel ve sosyal ağlarla kolektif bilinç ve kader, kutsal vatan gibi kavramların yeniden keşfini ve kullanılmasını sağlamıştır.

Gellner (1998), milliyetçiliğin tarihsel şartların, özellikle sanayileşmenin, ortaya koyduğu bir dönüşüm olduğunu belirterek; milliyetçiliklerin, milletleri ortaya çıkardığını ileri sürmüştür. Çünkü sanayileşme hem kültürün, hem de iktidarın standartlaşmasını ve birbirini desteklemesini gerektirmektedir. Bu nedenle ulusal-siyasal sınırların oluşturulması zorunludur. Devletler bu kültürel ve siyasal bütünleşmenin çatısı olarak görev yaparlar.

Hobsbawm (2014) da benzer biçimde millet ve milliyetçilik kavramlarının modern ve genç oluşuna vurgu yapmaktadır. O'na göre kavramların ilk kullanılışı 19. yüzyıl başında Fransız ve Amerikan devrimlerinin de etkisiyle sivil, demokratik ve politik bir anlamda olmuştur. Bu bağlamda millet, egemenliğin kendinde somutlaştığı devletle özdeşleşen bir yurttaşlar topluluğudur. Bu yüzyılın sonuna doğru ise bağımsızlık hareketlerinin sonucu olarak etnik temele dayalı, dil ve kültür ekseninde gelişen bir millet ve milliyetçilik akımı ortaya çıkmıştır.

Milletlerin suni yapılar olduğunu dile getiren bir başka isim ise Anderson'dur. Anderson (2009: 20-22), ulus kavramını merkeze alarak onu "hayali bir cemaat" olarak tanımlamıştır. Ulus sınırlı, egemen ve belirli bir cemaatin oluşturduğu siyasal topluluktur. Sınırlıdır çünkü hiçbir ulus kendisini insanlığın tamamını kapsayan bir yapı olarak görmez. Uluslar aydınlanmanın bir ürünüdür; bu bağlamda kendilerini ilahi otoritenin karşılığı olan devlet otoritesi ve egemenliği ile özdeşleştirirler ve

her ulus derin ve yatay bir yoldaşlık bağı ile birbirine kenetlenmiş bir topluluk, bir cemaat olarak tasavvur edilir.

Calhoun (2012) ise, “ilk milliyetçi” şeklinde bir kavramsallaştırmanın yapılamayacağını belirtir. Milliyetçilik tarihsel değişimlerin farklı kollarının birleşmesi ile oluşmuştur. Milliyetçilik ve millet - modern anlamıyla ulus- kavramları ne ulusal kültürel farklılıklar ne de milliyetçiliğe bugünkü anlamını veren modern devlet yapısıyla anlaşılabilir. Ulusal kimliklerin temeli kültürel dokulardır. Fakat bu dokular modern çağda dönüşüm geçirmiştir. Milliyetçilik söylemi çok boyutlu bir yapıya sahiptir ve bu yapıyı anlayabilmek için dil, etnisite, kültür gibi yapının tüm bileşenlerinin ele alınması gerekir. Bu nedenle milliyetçilik, bir ideoloji ya da doktrinden öte bir düşünme, konuşma ve hareket biçimidir.

Kuramsal tartışmalar bir tarafa millet ve milliyetçiliğin tanımında da bir fikir birliği bulunmamaktadır. Ancak konu modern ulus devlet bağlamında değerlendirildiğinde, literatürdeki tanımların daha çok modernist yaklaşımın ürünü olduğu görülmektedir. Bu nedenle millet ulus, birey ise vatandaş olarak kabul edilmektedir. Ancak burada hemen belirtmek gerekir ki, millet ve ulus kavramlarının bu iç içe geçmişliği de esasen tartışma konusudur. Çünkü ulus daha çok devletle ilişkili kurumsal bir boyuta sahipken, millet ve milliyetçilik siyasal, sosyal ve kültürel bir kimliğe dayanır (Jaffrelot, 2010: 26).

Millet (nation, nacion) kavramı Avrupa’daki farklı dillerde 19. yüzyılın sonlarına kadar, basit bir toprak parçası, bir yabancı, bir krallıkta oturanların toplamı anlamlarında kullanılmıştır. Ancak bu dönemden sonra belirli bir toprak parçası üzerinde varlığını sürdüren egemen bir devlet ve bu topraklar üzerinde yaşayan insanlar olarak politik bir anlam ile tanımlanmaya başlanmıştır (Hobsbawm, 2014: 30).

Renan’a (1996: 58) göre milleti oluşturan dil, din, ırk ya da coğrafya değildir. Millet bir ruh, manevi bir ilkedir. Bu ruhu iki şey oluşturur. Bunlardan birisi geçmiş diğeri gelecektir. Bir başka ifade ile ortak geçmişin zengin mirası ve birlikte yaşama arzusu ile bu mirasa yeni değerler ekleme isteğidir. Mill (1996: 40) milleti aynı yönetim altında ya da kendilerinden bir bölümünün yönetimi ile ortak duygularla birlikte yaşama arzusu içinde olan insanlar olarak tanımlamıştır. Milliyetçilik ise dil, din, etnik köken gibi birçok sebepten kaynaklanabilir ancak bunların içerisinde en başta geleni politik kimliktir. Politik kimlik, milli tarih ve toplumsal belleğin sonucu olarak, geçmişteki yaşanmışlıklardan doğan müşterek gurur ve aşağılama, haz ve pişmanlık gibi öncüllerden oluşur.

Heywood (2011: 171-175) ise millet kavramının tanımını özel ve genel anlamları açısından ayırır. En temel düzeyde millet, ortak değer ve geleneklerin bir araya getirdiği insanlardan oluşan kültürel bir varlıktır. Özel anlamı ile ise belirli bir coğrafi alanda yaşayan

ve ortak dil, din, tarih ve kültüre sahip insanların taşıdığı kimliksel kategoridir. Öznel anlamı ile millet oluşumunda dil, din, etnik ya da ırksal birlik ve ortak tarih, coğrafya ve kültür sübjektif ölçütler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hangi kuramsal bakış açısıyla ele alınırsa alınsın, millet ya da ulus denilen kavrama atfedilen bir takım ortak özellikleri saymak mümkündür. Bunlar; sınırları belirli bir toprak, bölünmezlik, egemenlik, üstün bir meşruiyet kavramı, halkın kolektif katılımı, doğrudan üyelik, dilin ve paylaşılan değerlerin oluşturduğu ortak kültür, geçmiş ve geleceği içine alan zamansal derinlik, ortak ırk ya da din ve belirli bir toprak parçası ile tarihi bağıdır (Calhoun, 2012: 6).

Literatürde yer alan kuramsal açıklamalar ve tanımlama çabaları yanında, milliyetçilik ile ilgili iki önemli tartışma konusu daha bulunmaktadır. Bunlardan ilki milliyetçiliğin algılanma şekli, diğeri ise milliyetçiliğin bir ideoloji olup, olmadığı sorunudur.

Milliyetçiliğin algılanması noktasında iki ana akım mevcuttur. Bunlardan birincisi temellerini Fransız devriminden alan ve vatandaşların hür iradeleri ile oluşturdukları siyasal ortaklığı ifade eden akılcı ve özgürlükçü yaklaşımdır. Bu tür yurttaşlığa dayalı milliyetçilik, sivil milliyetçilik ya da siyasal milliyetçilik olarak da adlandırılmaktadır. Bu milliyetçilik ulus devletlerin inşasında etkin rol oynamıştır. İkincisi ise kolektif bir ruh, kültürel ve organik bir bütün olarak, bir cemaatin cisimleşmesi ve bir kimlik duygusunun dışı vurumu olarak karşımıza çıkar. Bu tür milliyetçilik ise kültürel ya da etno-kültürel milliyetçilik olarak adlandırılmaktadır (Dieckhoff, 2010: 83). Milliyetçiliğin hangi şekilde algılandığı, kuramsal açıdan milletlerin organik mi yoksa hayali mi olduğu sorusunun da cevabıdır. Çünkü devleti olmayan milletler olduğu gibi milleti olmayan devletlerden de söz etmek mümkündür. Bu bağlamda söz konusu olan milliyetçilik değil, milliyetçiliklerdir (Leca, 1998: 14).

Milliyetçiliğin bir ideoloji olup olmadığı noktasında da tartışma mevcuttur. Esasen tartışma ideoloji kavramının açık ve net bir biçimde tanımlanamamasından kaynaklanmaktadır. En genel ifade ile ideoloji “toplumda benzer koşulları paylaşanların, bu koşullardan doğan ortak gereksinimlerini karşılayan, kendi içinde tutalı inanç sistemleridir (Kışlalı, 2011: 117)”. Heywood (2011: 170) milliyetçiliği bir ideoloji olarak ele almanın üç temel sorunu beraberinde getireceğini belirtir. Birincisi milliyetçiliğin çoğu zaman gelişmekte olan bir ideoloji olarak değil, bir doktrin olarak kabul edilmesidir. İkincisi milliyetçiliğin romantik ve psikolojik dışavurumlarıdır. Üçüncüsü ise milliyetçiliğin şizofren karakteridir. Milliyetçilik siyasi yelpazede en sağdan en sola kadar tüm ideoloji ve fikir akımları tarafından kullanılmıştır. Delannoi (1998: 33) de benzer sebeplerle milliyetçiliğin liberalizm, sosyalizm gibi bütüncül bir ideoloji olarak tanımlanamayacağını ancak başka ideolojilerle birleşerek melez bir görünüm aldığını ileri sürmektedir.

Roskin (2015: 71) ideolojiyi “belli doktrinleri takip ederek toplumun geliştirebileceği inanç sistemi” olarak tanımlamış ve genellikle sonunun bir –izm ile biteceğini ileriye sürmüştür. Buradan hareketle milliyetçiliği ideolojiler arasında gerçekten galip olan tek ideoloji olarak kabul etmiştir . Breuer (2010: 13) de milliyetçiliğin faşizmden farklılığını ortaya koyarken, milliyetçiliğin ağırlık merkezinin entelektüel alan olduğunu ve bu alandan kopmadan siyasi alana geçmeye çalıştığını dolayısıyla bu özelliğiyle biçimsel anlamda sosyalizm veya komünizm gibi bir ideolojik politika olarak kabul edilebileceğini ileri sürmektedir.

Milliyetçiliğe ilişkin tartışmalar küreselleşme ile birlikte hız kazanmıştır. Küreselleşmenin ulus devlet modelini, aşılıp bir siyasi yönetim şekli olarak görme eğilimi (Doğan, 2014: 380); bu devletin temeli olan millet ve milliyetçilik kavramlarının varlığını da tartışmalı hale getirmiştir. Bunun yanında postmodern felsefenin ortaya koyduğu kültürel çeşitlilik, etnisite, ulus ötesi toplum gibi kavramlar da siyasal kimliğin yeniden tanımlanmasında kullanılmıştır. Ancak milliyetçilik bütün bu tartışma ve saldırılara rağmen küreselleşmeye karşı bir tepki ve bir direniş biçimi olarak varlığını korumuştur (Heywood, 2014: 224).

3- Türk Milliyetçiliği: Gelişi, Dönüşüm ve Sorunları

Her milliyetçilik önünde bir isim, bir başka ifade ile bir kimlik barındırır. Dolayısıyla bu tamlamayı açıklamak için öncelikle kimliğin ortaya konulması gerekmektedir. Bu nedenle Türk milliyetçiliğini ele almadan önce Türk adlı bir millet var mıdır, var ise Türk kimdir, nerede ve nasıl ortaya çıkmıştır, bugün varlığını devam ettirmekte midir, onu diğer milletlerden ayıran özellikleri nelerdir gibi soruların cevaplanması zorunludur.

Türklerle ilgili yazılı ilk kaynaklar Çinlilere aittir. Dolayısıyla Türk tarihini en az M.Ö. 2250’lili yıllara kadar götürmek mümkündür. Gerek Çin kaynakları, gerek arkeolojik bulgular, gerekse ileri dönem Türk yazıtları göz önüne alındığında Türklerin Avrasya coğrafyasında çok geniş bir alana yayıldığı, sosyal ve siyasal yapılar kurdukları açık ve nettir. Bu yapının iki temel özelliği bulunmaktadır. İlki Türkler göçebe bir yaşam sürmektedir. İkincisi ise aileden başlayarak uruk-boy ve bodun şeklinde örgütlenmişlerdir. Türk (Törük/Türük) kelimesinin kullanılması ise M.Ö. 5. yüzyılla tarihlendirilmekle birlikte, resmi bir devlet adı olarak ilk kez Gök (Kök) Türk Devleti (M.S. 542-745) ile görülmektedir (Taşağıl, 2017: 1-44).

Türk varlığının en önemli kanıtlarının başında Gök Türk kitabeleri olarak da adlandırılan bengü taşlar gelmektedir. M.S. 697-734 yılları arasındaki olayları anlatan bu taşlar üzerindeki yazıtlar, Türklerin sosyal ve siyasal hayatlarına ilişkin en eski ve önemli tarihi ve edebi belgelerdir. Yazıtlarda Türk kelimesi Türk bodun, Türk Kagan, Türk Törüsü, Türk ili şeklinde ifadeler ile bir çok farklı yerde geçmektedir. Anıt taşlar göz önüne alındığında, herşeyden önce bir

Türk dili ve alfabesinin var olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bununla birlikte bir Türk milleti, bir Türk kağanı, bir Türk töresi/yasası, bir Türk devletinin; bir başka ifade ile millet olma ve milleti yaşatma gayesinin bulunduğu da açıktır (Ercilasun, 2016: 388-431).

Türklük bilinç ve bilgisinin en önemli tarihi yazılı kaynaklarından diğer ikisi, Kutadgu Bilig ve Divan-ı Lügat-it Türk'tür. M.S. 1069 'da Yusuf Has Hacip tarafından kaleme alınan Kutadgu Bilig, Türk hakanına ve Türk milletine yönelik bir dünya, hayat, din ve ahlak felsefesi yapıtıdır. Kutlu Bilgi olarak adlandırılan kitap, Türk töresinin nasıl anlaşılması ve uygulanması gerektiğini açıklayan bir rehberdir. Kaşgarlı Mahmut tarafından M.S. 1072-74 yılları arasında yazılan Divan-ı Lügat-it Türk ise Araplara ve Arapça konuşan halklara Türkçeyi tanıtır, öğretmek için kaleme alınmış Türkçe-Arapça bir sözlüktür. Eserde en açık ve doğru dilin Türkçe olduğu ve Türklerin dillerini diğer dillerle karıştırmaması gerektiği vurgulanmaktadır (Güvenç, 2010: 111-113). Yine yapıtta Türklük bilincinin mevcudiyetine dair bir diğer kanıt ise Kaşgarlı Mahmut'un "Türlere "Türk" adını veren de ulu Tanrıdır" söylemidir (Taneri, 1983: 56).

12. yüzyılda Türk coğrafyasının çevresindeki devlet ve kavimler de Türklüğü kabul etmiş durumdadır. Bu dönemden itibaren Bizanslılar ve Avrupalı devletler Anadolu coğrafyasını Türkiye olarak adlandırmaya başlamışlardır. Marco Polo Anadolu'yu Küçük Türkiye, Orta Asya'yı ise Büyük Türkiye olarak isimlendirmiştir. Araplar da Türk coğrafyası için Arz üt-Türk ifadesini kullanmışlardır (Taneri, 1983: 57).

13. ve 19. yüzyıllar arası dönem Türklük ve millet olma bilinci açısından tartışmalıdır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ve çöküş dönemlerine denk gelen bu süreçte kavram olarak Türklük var olmakla birlikte, bilinç bağlamında en azından devlet yönetimi açısından bundan söz etmek mümkün değildir. Çünkü Osmanlı, yönetimde İslami esasları merkezine almış, çok dinli, kültürlü ve etnik yapılı devlettir. Hanedan Türk soylu olmasına rağmen devlet yönetiminde (bürokrasisinde) Türklere yer verilmemiştir. Osmanlı hanedanına göre müslüman Türkler imparatorluk tebasının parçalarından birisidir. Dolayısıyla Osmanlı esasen bir Türk Devleti değil, bir İslam devleti olmuştur (Güvenç, 2010: 169).

Osmanlı devletinde etnik bir kavram olarak Türk kelimesi çok az kullanılmıştır. Hatta kelime küçümseyici ve dışlayıcı bağlamda, cahil ve görgsüz manalarında, Anadolu halkı için sarf edilmiştir. 19. yüzyıla kadar Türkler kendilerini öncelikle müslüman olarak görmüşlerdir. Bununla birlikte Türklük bilinci Anadolu halkı içerisinde varlığını sürdürmüş, ancak kabul görmemiştir. 15. yüzyılda kısa bir dönem Türk milli bilincinin oluşumuna dair gelişmeler yaşansa da, esasen modern anlamda Türk milliyeti düşüncesinin ortaya çıkışı 19. yüzyılın ortalarında başlamıştır (Lewis, 2010: 4-14).

Dünyada bu yüzyıla damgasını vuran milliyetçilik akımları olmuştur. Bir taraftan Alman ve İtalyan birliğinin sağlanması, diğer yandan Avusturya'nın Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndan ayrılması Avrupa'daki milliyetçi akımları tetiklemiştir. Osmanlı Devleti de bu hareketlerden doğal olarak etkilenmiştir. Önce Mora isyanı, ardından Sırp ayaklanması ve devam eden süreçte Balkan milletlerinin isyanları, devleti çöküş ve dağılıp sürecine sürüklemiştir. Osmanlı topraklarını saran bu etnik milliyetçilik akımları, devletin temelini sarsarak Osmanlı devlet adamları ve aydınlarını farklı arayışlara yöneltmiştir (Yeniçeri , 2011: 274-276).

Ancak bu arayışlar sebebiyle, Türk milliyetçiliğinin ortaya çıkışı gecikmiştir. Osmanlı'nın bir İslam coğrafyası olduğu düşüncesi ve Osmanlılık düşüncesinin yaşatılma çabaları millet kavramının, siyasi Türkçülüğün ve Türk milliyetçiliğinin doğuşunu, devletin yıkılıp aşamasına kadar ötelemiştir (Ortaylı, 2015: 14).

Osmanlıcılık fikrinin ayakta tutulamaması ve Arap isyanları nedeniyle Pan-İslamizm fikrinin başarısızlığı bir kısım Osmanlı aydın ve devlet adamını Türkçülüğe yöneltmiştir. 20. yüzyılın başında Orta Asya Türklerinden gelen destek Türkçülüğü, Turancı/Pan-Türkist bir yapıya büründürmüştür. Siyasi ve kültürel faaliyetlerle fikirlerini savunan Türkçüler, 1908'de İstanbul'da Türk Derneği'ni kurmuştur. Dernek 1911 yılında kendi adı ile anılan bir dergi çıkarmış, ancak kısa ömürlü olmuştur. Bu dergiden sonra Türkçülük fikrinin öncülüğünü yapan Türk Yurdu Dergisi olmuştur. Derginin kurucu kadrosu Mehmed Emin, Ahmed Hikmet, Akil Muhtar, Ahmed Ağaoğlu, Hüseyinzade Ali ve Yusuf Akçura'dan oluşmaktadır. Sonradan bu isimlere Ziya Gökalp de dahil olmuştur (Lewis, 2010: 464-474).

Bu isimler kuramsal ve siyasi bağlamda Türkçülük ve Türk milliyetçiliği fikir sisteminin kurucuları olmuşlardır. Bu isimler arasında Yusuf Akçura ve Ziya Gökalp'in özel bir yeri bulunmaktadır. Akçura 1912 yılında yayımlanan "Üç Tarz-ı Siyaset" adlı makalesiyle Osmanlı Devleti'nin kurtuluşuna yönelik bir tartışmayı alevlendirmiştir. Makalede üç tarz-ı siyaset olarak ele alınan fikirler Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülüktür. Akçura Osmanlıcılığın milliyet fikrinin gelişmesi ile birlikte geçerliliğini yitirdiğini belirtir. İslamcılığın hala geçerli bir fikir olduğunu ancak müslümanların ekseriyesinin hıristiyan devletlerin egemenliği altında olması nedeniyle engeller bulunduğunu belirtir. Türkçülük fikrini ise ırk birlikteliğine dayalı bir Türk siyasi milliyeti meydana getirmek şeklinde açıklamıştır. Ancak bunun tarihte örneği olmadığı gibi Türkler arasında bu tür bir Türkçülük anlayışı da yaygın olmadığını belirtir. Bununla birlikte Türkçülük de İslamcılık kadar uygulanması zor bir seçenektir. Bu nedenle Akçura Osmanlı'nın kurtuluşu için hangi fikrin kullanılması gerektiği sorusunu sormaktadır (Akçura, 1991). Akçura, her ne kadar Türkçülük fikrinin gerçekleştirilmesinin güç olduğunu belirtse de İslam aleminin durumu göz önüne alındığında eğiliminin Türkçülük fikrinden yana olduğunu belirtir. Bununla birlikte makale ile

birlikte Türkçülük fikri tartışmaları da farklı bir boyuta taşınmıştır.

İlk Türk sosyoloğu olarak kabul edilen Ziya Gökalp'in ise Türk milliyetçiliği fikir sisteminde yeri ayrıdır. Gökalp bugünkü anlamı ile Türk milliyetçiliğinin esaslarını ortaya koyan ilk kişidir. Gökalp'e (1968: 20) göre millet "ırki, kavmi, coğrafi, siyasi ya da iradi bir zümre değildir. Millet lisanca, dince, ahlâkça ve bediiyatça müşterek olan yani aynı terbiyeyi almış fertlerden mürekkep bulunan bir zümredir." Bu bağlamda ona göre, ben Türk'üm diyen her ferdin Türk olarak kabul edilmesi gerekir.

Gökalp'in (1968: 95) millet tanımını yaparken baş vurduğu bir başka ölçüt de kültür ve medeniyet ayrımıdır. Kültür millete has bir özelliktir. Medeniyet ise daha evrensel ve uluslararası bir yapıdır. Dolayısıyla millet aynı kültürü paylaşan insanların oluşturduğu bir topluluktur. Gökalp bu milletin çağdaşlaşması gerektiğini kabul etmektedir. Bu nedenle Batı medeniyetine dahil olunması zorunluluktur. Ancak çağdaşlaşma şekilce ve yaşayış tarzı olarak Avrupalılara benzemek değil, bilgiyi ve teknolojiyi almaktır. Bunu gerçekleştirirken ne Türklükten ne de müslümanlıktan yani kültürden vazgeçilmemelidir. Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak adını verdiği bu modernleşme yaklaşımının amacı, çağdaş bir İslam Türklüğü meydana getirmektir (Gökalp, 2010: 10-11).

Gökalp'in millet ve milliyetçilik fikirleri cumhuriyetin kuruluş felsefesinin de en önemli kaynaklarından birisi olmuştur. Dağılmış olan çok dilli, çok dinli, çok kültürlü ve farklı etnisiteye sahip Osmanlı toplumsal yapısından milli bir devlet çıkarmak, ancak Gökalp'in tarif ettiği biçimde bir milliyetçilik anlayışı ile mümkün hale gelmiştir.

Bu bağlamda Mustafa Kemal Atatürk, Ziya Gökalp'i "fikirlerinin babası" olarak nitelemiş ve onun milliyetçilik anlayışını bir ulus devlet kurma yolunda kullanmıştır. Millet kavramını Gökalp'in tanımına bağlı olarak, dil, kültür ve duygu birliği olarak kabul etmiş ve milliyetçiliği ulus devlet yolunda bütünleşmenin aracı olarak görmüştür (Türkdoğan, 2013: xiii). Bu yeni devlette Osmanlılık kimliğinin yerini alacak Türk kimliği, çağdaş ve laik bir karaktere sahip olacaktır. Bu düşünceye paralel olarak egemenlik de Türk milletine verilerek meşruiyetin temeli ulusa devredilmiştir (Güvenç, 2010: 230).

Cumhuriyet felsefesinin kabul ettiği laiklik prensibi Ziya Gökalp'in "İslamlaşmak, Muasırlaşmak, Türkleşmek" idealinden ayrıldığı temel nokta olmuştur. Çünkü din, Gökalp'in sosyolojisinin millet kavramı içerisindeki önemli unsurlardan birisidir (Türkdoğan, 2015: 234). Bu ayrılık ilerleyen dönemlerde gerek Türk Milliyetçiliği fikri gerekse Türk toplumu içerisinde tartışmalara ve bölünmelere sebep olmuştur.

Cumhuriyet bir modernleşme projesidir. Bu proje, “İslami bir imparatorluktan milli bir Türk devletine, bir ortaçağ teokrasısından anayasalı bir Cumhuriyete, bürokratik bir feodalizmden modern bir ekonomiye birbirini izleyen reformcu ve radikal dalgalar tarafından uzun bir sürede tamamlanan” (Lewis, 2010: 473) bir geçişi ifade etmektedir.

Ancak bu süreç, Osmanlı modernleşme çabalarının bir devamı olarak, merkezden çevreye doğru bir gelişim göstermiştir. Merkez içerisinde ise iki gurubun mücadelesi, modernleşmenin yönünü ve içeriğini tayin etmiştir. Bunlardan ilki otoriteyi temsil eden sivil-asker aydın bürokratlardan oluşan devletçi-seçkin gurup, ikincisi ise İslam dinine ve geleneklere vurgu yapan gelenekçi guruptur (Kongar, 1997: 231). Türk modernleşme süreci de, bu iki cephenin toplumu dönüştürmeye yönelik, gerek teorik gerekse pratik uygulamalarının bir mücadelesi etrafında gelişmiştir.

Milliyetçilik fikri Batı'nın aksine Türk toplumunda bir burjuva sınıfı olmadığı için, özellikle İttihat ve Terakki'den itibaren asker-sivil aydın kadrolarda geniş bir temel bulmuştur. Ancak Batı'dakinin aksine bu milliyetçilik ırkçı, şovaniist değil, antiemperyalist bir şekil almıştır (Timur, 1994: 31).

Atatürk'ün milliyetçilik fikri de temelinde millet olma bilincinin canlandırılmasına dayanır. Milli devlet, milli ekonomi, milli tarih, milli dil ve milli kültür bu bilincin yeşertildiği alanlardır. Atatürk'ün devletçilik ve halkçılık politikalarının da bu bağlamda değerlendirilmesi gerekmektedir (Türkdoğan, 2015: 110).

Atatürk'ün vefatına kadar olan dönemde milliyetçiliğin bu algısında bir değişiklik olmamıştır. Ancak 1938'den sonra devlet yönetimini elinde bulunduran devletçi-seçkin gurup Atatürk'ün geleneğini sürdürmemiştir. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan tabloda milliyetçilik sulandırılmış, laiklik ise bir din haline getirilmiştir. 1960'lı yıllarla birlikte ise bu yeni yapı resmi ideoloji olarak adlandırılmaya başlanmıştır (Türkdoğan, 2015: 239).

II. Dünya Savaşı dünya iki kutuplu bir düzen oluşturmuştur. Bu kutbun bir tarafında liberal, kapitalist sistem ve onu temsil eden Amerika Birleşik Devletleri, diğer kutupta ise marksist, sosyalist sistem ve onu temsil eden Sovyetler Birliği bulunmaktadır. 1990'lara kadar devam eden bu süreçte dünya sosyal, ekonomik, siyasal, düşünsel, kültürel vb. her alanda bir tez-antitez ikileminde yaşamıştır.

Bu durum Türk milliyetçiliği bağlamında daha görülür bir hal almıştır. 1940'lardan 80'li yıllara kadar Türk milliyetçiliği marksizmin ve sosyalizmin anti-tezi olarak görülmüş ve hatta Türk milliyetçileri belirli toplumsal kesimlerde –bu algı gün bile mevcuttur- Türkiye'de faşist ideolojinin temsilcisi olmakla suçlanmışlardır. 1980'li yıllardan sonra ise şovaniist kürt milliyetçiliği ve bu

bağlamda gelişen PKK terörünün anti-tezi olarak Türk milliyetçiliği kabul edilmiştir.

Bununla birlikte Türk milliyetçiliği düşünsel ve eylemsel gelişim bakımından en canlı dönemlerini de 1940 ve 1980'li yıllar arasında yaşamıştır. Devletçi-seçkin yapı ile gelenekçi yapı arasında sıkışan Türk milliyetçiliği 1958'de Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin kurulması ile siyasal iktidara aday olmuştur. 1969'da partinin ismi Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) olarak değiştirilmiş ve Türk milliyetçiliği siyaset sahnesinde MHP tarafından temsil edilmeye başlanmıştır.

Kabul edilenin aksine, iktidara talip olan bir fikir sistemi olarak Türk milliyetçiliği bu dönemde, ülke sorunlarının tamamına yönelik politikalar üretmeyi başarmıştır. Hem milliyetçiliğin esasları üzerinde, hem de ülke sorunlarına yönelik çözümler sistematik bir şekilde ele alınmıştır. Türk milliyetçiliği dil, din ve ortak kültür üzerinden tanımlanmaya devam edilmiş, eğitim, ekonomi, sağlık, üretim gibi güncel toplumsal sorun alanlarına yönelik çözüm önerileri getirilebilmiştir.

1980'li yıllardan sonraki süreç ise bunun tam tersi biçimde işlemiştir. Türk milliyetçiliği devlet tarafından yeniden dizayn edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, yeniden yüz yıl öncesinin İslamcılık, Ümmetçilik, Osmanlıcılık, Türkçülük, Batıcılık gibi tartışmaları gündeme getirilmiştir (Yeniçeri , 2011: 345). Bununla birlikte devleti yöneten elit gurupta da değişiklik gerçekleşmiştir. Daha önce Resmi ya da Kemalist ideoloji elinde var olduğu iddia edilen iktidar, siyasal İslamcı elitin eline geçmiştir. Dolayısıyla Türk milliyetçiliği açısından da farklı bir dönem başlamıştır. Bir yandan da millet, vatan, dil, din, adalet, özgürlük, gelenek gibi kavramların içi küreselleşmenin popüler kültürü tarafından boşaltılmıştır.

Tüm bunlar küreselleşme ve postmodern paradigmanın dünyayı dönüştürdüğü bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşmiştir. Ancak Türk milliyetçiliği bu dönüşüme ne düşünsel, ne de eylem noktasında net bir karşılık verememiştir. Kısmen verilen tepkiler ise günlük siyasetin popüler dili ve çekişmeleri içerisinde eriyip gitmiştir.

Castells'e (2013: 15) göre, toplumlar tarihsel olarak belirlenmiş üretim, deneyim ve iktidar ilişkileriyle yapılanmış insani süreçler çevresinde örgütlenir. Dolayısıyla her yeni ilerleme dönemi üretim, deneyim ve iktidar ilişkilerinin yeniden belirlenmesi anlamına gelmektedir. Doğal olarak Dördüncü Sanayi Dönemi de kendine özgü bir toplumsal yapı ve bu yapıyı belirleyecek olan üretim, deneyim ve iktidar ilişkileri oluşturacaktır. Bununla birlikte bu yeni yapı küresel düzeyde etkiler doğuracaktır.

Türk milliyetçiliğinin bu yeni yapıda söz sahibi olabilmesi için öncelikle sorgulayan, mantıklı ve analitik düşünebilen, yeniliğe açık ve gelecek için öngörü sahibi insan kaynağına yatırım yapması gerekmektedir. Bu insan kaynağı sağlandıktan sonra yeni toplumsal yapıya uygun milli teknolojiler,

bu teknolojiye ait milli bir dil, bu dilin içselleştirilebileceği kültürel yapılar ve milli bir siyaset ve yönetim anlayışının üretilmesi aşamasına geçilmelidir. Ancak bu noktada iki önemli hususa dikkat edilmesi gerekmektedir. Birincisi Türk milliyetçiliğinin esasları olan dil, kültür ve duygu birliğinin bozulmaması; ikincisi ise küresel gerçeklikten kopulmamasıdır.

4- Sonuç

Dünya yeni bir döneme adım atmak üzeredir. Bu büyük dönüşüm kaçınılmazdır. Bu nedenle gelişmiş ülkeler geleceğin planlamasına şimdiden başlamışlardır. Bu noktada önemli olan ülke, devlet ve toplum olarak bu dönüşümün neresinde yer alacağınızdır. Tarihsel süreç göstermektedir ki insanlığın geçirdiği her büyük sıçramada, bu değişime hazır olmayan ülke ve toplumlar, bu sıçramayı gerçekleştirenler tarafından dizayn edilmektedir. Ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal emperyalizm bu durumun tipik örneğidir.

Türk toplumu ne yazık ki birinci, ikinci ve üçüncü sanayi devrimlerini gerçekleştirememiştir. Bugün kullandığımız teknoloji, dolayısıyla teknoloji kaynaklı kültür Batı'ya aittir. Cumhuriyetle birlikte Türk milliyetçiliği çerçevesinde özgün bir çağdaşlaşma modeli çizilmiş ancak bu modele sadık kalınamamıştır.

Türk milliyetçiliğinin dünyanın diğer milliyetçiliklerinden farklı olarak ne köken, ne de kuramsal açıdan tarif edilme sorunu bulunmamaktadır. Türklük de, Türk milliyetçiliği de yüzyıllardır varlıklarını bu topraklarda sürdürmektedir ve sürdürmeye devam edecektir. Milliyetçilik anlayışımız hiç bir zaman ırkçılık ya da şovenizm çerçevesinde ele alınmamıştır. Türk milliyetçiliği aynı dili, dini, tarihi ve kültürü paylaşan, tüm etnik yapıları kapsayacak şekilde tarif edilmiştir ve bu şekilde devam etmelidir.

Türk milliyetçiliğinin son çeyrek yüzyıldaki temel sorunu, hayatın tüm alanlarına dair politika üretememesidir. Örneğin bugün sistematik bir biçimde ele alınmış ve hemen uygulamaya konulabilecek milliyetçi bir üretim politikasından, bir çevre politikasından, bir kadın politikasından, bir bilişim politikasından ya da bir uzay politikasından söz etmek ne derece mümkündür? Örnekler çoğaltılabilir.

Dünyanın beklediği yeni çağın değişimleri, bildiğimiz diğer tüm değişimlerden daha farklı ve büyük olacaktır. Siber çağda ekonomik, siyasal ve sosyal güç büyük veriye (big data) ne kadar katkı sağladığımız ve hakim olduğunuzla ölçülecektir. Dolayısıyla Türk milletinin bu yeni dönemi kaçırma lüksü bulunmamaktadır. Türk milliyetçiliği Cumhuriyetin ve Türk modernleşmesinin iki ana fikrinden birisidir. Gelmekte olan çağda da bu özelliğini korumalıdır. Bunun içindir ki Türk milliyetçiliği, kadim köklere sadık kalınarak ve başta siyasal olmak üzere, diğer tüm alanlardaki oportünizm hastalığından

kurtularak, zamanın gereklerine uygun şekilde yeniden ele alınmalıdır. Ardından, öncelikle yaklaşan çağın insan kaynağının hazır hale getirilmesi ve sonrasında bu çağı karşılayacak politikaların üretilmeye başlanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akçura, Y. (1991). *Üç Tarz-ı Siyaset*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Anderson, B. (2009). *Hayali Cemaatler*. (İ. Savaşır, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Banger, G. (2017). *Endüstri 4.0 Ekstra*. Ankara: Dorlion Yayınları.
- Bauman, Z. (2000). *Küreselleşme*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Breuer, S. (2010). *Milliyetçilikler ve Faşizmler Fransa, İtalya ve Almanya Örnekleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Calhoun, C. (2012). *Milliyetçilik*. (B. Sütçüoğlu, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M. (2013). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Cilt I*. (E. Kılıç, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Coşkun, V. (2009). *Ulus-Devletin Dönüşümü ve Meşruluk Sorunu*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Çukurçayır, M. A., & Çelebi, E. (2009). Bilgi Toplumu ve E-Devletleşme Sürecinde Türkiye. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 59-82.
- Delannoi, G. (1998). Milliyetçilik ve İdeolojik Kataliz. In J. Leca (Ed.), *Uluslar ve Milliyetçilikler* (S. İdemen, Çev., s.31-39). İstanbul: Metis Yayınları.
- Dieckhoff, A. (2010). Siyasal Milliyetçiliğe Karşı Kültürel Milliyetçilik Mi? In A. Dieckhoff, & C. Jaffrelot (Eds.), *Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek Kuramlar ve Uygulamalar* (D. Çetinkasap, Çev., s.83-103). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Doğan, İ. (2014). *Devlet ve Toplum Kuramlarına Yeni Yaklaşımlar*. Ankara: Astana Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (2016). *Türk Kağanlığı ve Türk Bengü Taşları*. Dergah Yayınları: İstanbul.
- Erkan, H. (1994). *Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme*. İstanbul: İş Bankası Kltür Yayınları.
- Featherstone, M. (2013). *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*. (M. Küçük, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gellner, E. (1998). *Milliyetçiliğe Bakmak*. (S. Coşar, S. Özertürk, & N. Soyarık, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gökalp, Z. (1968). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: Ekin Yayınevi.

- Gökalp, Z. (2010). *Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak*. Ankara: Alter yayınları.
- Günsoy, B. (2006). *Küreselleşme-Bir Varoluş Çözümlemesi*. Ankara: Ekin Kitabevi.
- Güvenç, B. (2010). *Türk Kimliği*. İstanbul: Boyut Kitapları.
- Habermas, J. (2008). *Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti*. (M. Beyaztaş, Çev.) İstanbul: Bakış Yayınları.
- Heywood, A. (2011). *Siyasi İdeolojiler*. (A. K. Bayram, Ö. Tüfekçi, H. İnaç, Ş. Akın, & B. Kalkan, Çev.) Ankara: Adres Yayınları.
- Heywood, A. (2014). *Küresel Siyaset*. Ankara: Adres yayınları.
- Hobsbawm, E. J. (2014). *Milletler ve Milliyetçilik*. (O. Akınhay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Jaffrelot, C. (2010). Bir Milliyetçilik Kuramı İçin. In A. Dieckhoff, & C. Jaffrelot (Eds.), *Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek Kuramlar ve Uygulamalar* (D. Çetinkasap, Çev., s.23-83). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Japan Business Federation. (2016). *Toward Realisation of The New Economy And Society*. Retrieved 04 26, 2018, from http://www.keidanren.or.jp/en/policy/2016/029_outline.pdf
- Kahraman, H. B. (2002). *Postmodernite ile Modernite Arasında Türkiye*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Karabağ, S. (2006). *Mekanın Siyasallaşması*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kazgan, G. (2009). *Küreselleşme ve Ulus-Devlet*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kışlalı, A. T. (2011). *Siyaset Bilimi*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Kızılcılık, S. (2004). *Zalimler ve Mzlumlar: Küreselleşmenin İnsani Olmayan Doğası*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Koçakoğlu, B. (2012). *Anlamsızlığın Anlamı Postmodernizm*. Ankara: Hece Yayınları.
- Kongar, E. (1997). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Leca, J. (1998). Neden Söz Ediyoruz? In J. Leca (Ed.), *Uluslar ve Milliyetçilikler* (S. İdemen, Çev., s.11-20). İstanbul: Metis Yayınları.
- Lewis, B. (2010). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. (B. B. Turna, Çev.) Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Mill, J. S. (1996). Nationality. In S. Woolf (Ed.), *Nationalism In Europe, 1815 To The Present* (s.40-48). London: Routledge.
- Ortaylı, İ. (2015). *Yakın Tarihin Gerçekleri*. İstanbul: Timaş Yayınları.

- Öke, M. K. (2001). *Küresel Toplum*. Ankara: ASAM Yayınları.
- Özdoğan, O. (2017). *Endüstri 4.0 Dördüncü Sanayi Devrimi ve Endüstriyel Dönüşümün Anahtarları*. İstanbul: Pusula Yayınları.
- Özkırımlı, U. (2008). *Milliyetçilik Kuramları Eleştirel Bir Bakış*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Öztuna, B. (2017). *Endüstri 4.0 Dördüncü Sanayi Devrimi İle Çalışma Yaşamının Geleceği*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Pierson, C. (2000). *Modern Devlet*. (D. Hattatoğlu, Çev.) İstanbul: Çiviyazıları Yayıncılık.
- Renan , E. (1996). What is a nation? In S. Woolf (Ed.), *Nationalism In Europe, 1815 To The Present* (s.48-61). London: Routledge.
- Roskin , M. R., Cord, R. L., Medeiros, J. A., & Jones, W. S. (2015). *Siyaset Bilimi*. (A. Yayla, Çev.) Ankara: Liberte Yayıncılık.
- Smith, A. D. (1998). *Nationalism and Modernism A Critical Survey of Recent Theories of Nations and Nationalism*. London: Taylor& Francis Group.
- Şahin, K. (2009). *Küreselleşme Tartışmaları Işığında Ulus Devlet*. İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları.
- Şaylan, G. (2009). *Postmodernizm*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Taneri, A. (1983). *Türk Kavramının Gelişmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları.
- Taşgıl, A. (2017). *Kök Tengri'nin Çocukları*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Timur, T. (1994). *Türk Devrimi ve Sonrası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Türkdoğan, O. (2013). *Türk-Ulus-Devlet Kimliği*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Türkdoğan, O. (2015). *Kemalist Sistem ve Sosyo-Kültürel Yapısı*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Yeniçeri , Ö. (2011). *Bağımlılık Paradigmaları ve Türk Milliyetçiliği*. Ankara: Kripto Kitaplar.

